МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

Факультет психології

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ УЧАСНИКІВ КРУГЛОГО СТОЛУ

«МОВА: ПСИХІЧНІ, СОЦІАЛЬНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ»

УДК 159.9 (043.2)

ББК 88.4я43

М 54

Рецензенти:

Ханецька Т.І. – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психосоматики та психологічної реабілітації Факультету психології НПУ імені М. П. Драгоманова;

Омельченко М.Я. – кандидат психологічних наук, провідний науковий співробітник лабораторії консультативної психології та психотерапії Інституту психології імені Г.С. Костюка.

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету психології
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(протокол № 7 від 31 січня 2020 р.).

Мова: психічні, соціальні та соціокультурні аспекти: збірник наукових праць учасників круглого столу (11 листопада 2019 року, м. Київ) [Електронне видання] / Ред. колегія: Вольнова Л.М., Отич Д.Д., Чевельча Т.Р.; за заг. ред. доц. Вольнової Л.М. – Київ, 2020. – 45 с.

Збірник містить тези доповідей учасників круглого столу «Мова: психічні, соціальні та соціокультурні аспекти». Він охоплює проблемні питання, що стосуються мови як чинника особистісного становлення, вікових аспектів розвитку мовлення, комунікативних засобів психологічного впливу, а також ролі вербальних методів у практичній роботі педагога та психолога.

© Колектив авторів, 2020

© НПУ імені М.П.Драгоманова, 2020

ЗМІСТ

Богдан Людмила Миколаївна – Сучасні тенденції навчально-виховної комунікації вчителя початкової школи при реалізації концепції "Нова українська школа"

- 6 -

Бондар Анастасія Сергіївна – Невербальна комунікація у практичній роботі психолога

- 8 -

Волинська Світлана Григорівна – Інформаційно-комунікаційні технології навчання учнів початкової школи в умовах НУШ

- 10 -

Вольнова Леся Миколаївна – Соціальні мережі як специфічне комунікативне середовище

- 12 -

Григоренко Злата Максимівна – Соціально-економічний статус сім'ї як чинник впливу на розвиток мовлення дитини

- 14 -

Гурба Аліна Андріївна – Психологічні бар'єри міжособистісного спілкування у підлітковому віці

- 16 -

Карабардін Андрій Валерійович – Мова як складова ідеології нації

- 17 -

Криворука Єлізавета Вікторівна – Особливості застосування моделі ненасильницького спілкування в психологічній реабілітації дітей, які зазнали впливу війни

- 19 -

Кушмирук Євгенія Сергіївна – Ігрові техніки як засіб розвитку професійного мовлення психолога

- 21 -

Михайленко Катерина Олегівна – Методи роботи психолога-реабілітолога з дітьми із посттравматичним стресовим розладом

- 23 -

Молочко Ярослав Анатолійович – Психологічні особливості навіювання та переконання у комунікативному процесі

- 25 -

Мухоїд Ярослава Олександрівна – Мовленнєві особливості психологічного впливу на особистість клієнта

- 27 -

Папіна Юлія Олегівна – Особливості розвитку мовлення дітей з розладами аутистичного спектру дошкільного віку

- 29 -

Підопригора Ярослава Сергіївна – Блогерство як засіб комунікації та механізм впливу на користувачів Інтернет-мережі

- 31 -

Позняк Тетяна Вікторівна – Особливості формування системи комунікації в навчально-виховному процесі початкової школи на етапі впровадження концепції НУШ

- 33 -

Сокур Дарія Сергіївна – Особливості міжособистісного спілкування підлітків з адиктивною поведінкою

- 35 -

Ціхоцька Тетяна Олексіївна – Особливості формування комунікативних вмінь у дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку

- 37 -

Чевельча Тетяна Романівна – Особливості спілкування українських підлітків сленгом

- 39 -

Чевельча Тетяна Романівна – Специфіка роботи психолога-реабілітолога з дітьми, які пережили віртуальне насильство

- 41 -

Щербій Вікторія Володимирівна – Особливості психологічного впливу на масову свідомість

- 43 -

Богдан Людмила Миколаївна,
вчитель початкових класів
ліцею №144 імені Г.Ващенка

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
психосоматики та психологічної реабілітації
Вольнова Леся Миколаївна

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ “НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА”

В сучасних умовах розвитку української держави особливо актуальною постає проблема формування комунікативної компетентності нового покоління, а саме: «здатності особистості застосувати в конкретному спілкуванні знання мови, вміння взаємодіяти з людьми, володіти навичками роботи в групі, виконувати різні соціальні ролі у колективі, сприяти розвитку суспільства» [1, с.11] (згідно з К.А. Дмитренко). Вагомим завданням, що стоїть перед педагогами початкової школи, є формування комунікативної компетентності учнів початкових класів.

Сучасними науковцями визначено зміст комунікативної компетентності учня молодшого шкільного віку і з’ясовано основні чинники її формування. Комунікативну компетентність конкретизовано в контексті міжгалузевих зв’язків на основі системного і цілісного підходів, що відбивають єдність структурного, змістового та діяльнісного компонентів цього процесу [3]. Важливим завданням, що постає перед педагогами початкової школи, є процес становлення комунікативної компетентності молодших школярів.

Комунікативною метою компетентного педагога є не тільки досягнення цікавого спілкування, а й ініціювання взаємопорозуміння зі співрозмовником, всебічного, гармонійного розвитку дітей. Досягнути цієї мети вчитель має можливість, усвідомлюючи унікальність і неповторність дитини, її особистості, індивідуальності, враховуючи динамічність змін, що відбуваються безпосередньо з нею та в суспільстві, розуміючи складність і неоднозначність процесу розвитку, вміючи бачити віддалені перспективи взаємодії, вселяючи тим, із ким спілкується, впевненість в успішному оволодінні знаннями, правильному особистісному становлення. Ключовим суб’єктом педагогічної комунікації є вчитель, комунікативна діяльність та активність якого має бути спрямована на становлення гармонійно-розвиненої особистості. Педагог має усвідомлювати, що головна відповідальність за успіх комунікації покладена саме на нього як фахівця, який може і здатний знайти вихід із будь-якої комунікативної ситуації [2]. Позиціонуючи себе учасником комунікації, він повинен дбати про навчання, виховання, розвиток особистості кожного учня. Варто зазначити, що враження учнів після зустрічі з учителем формується не лише на основі пізнавальної інформації, яку він

дав, а й та атмосфера, якою супроводжувалося їхнє спілкування. Учні бережуть у спогадах настрій, враження від зустрічі з педагогом, пам'ять про його зовнішній вигляд, інтонацію, тональність мовлення, реакцію на поведінку учнів. Ці показники й є сучасними тенденціями у комунікативному просторі вчителя.

Мовленнєва діяльність сучасного вчителя є показником рівня його педагогічної культури та має два типи – монологічне і діалогічне мовлення. Найчастіше використовуваними формами монологу фахівця педагогічної справи сьогодні є розповідь на уроці, лекція, розгорнуте пояснення, розгорнуті оціночні коментарі (мотивація оцінки знань, поведінки, позаурочної діяльності школярів). Діалог вчителя відображається в різноманітних бесідах з учнями, побудованих у формі запитань і відповідей. Комунікативна поведінка педагога сприймається відповідно до того, що і як він говорить, які жести використовує, вираз обличчя, який підтекст несе у своїх словах, на яку реакцію учнів орієнтується. У реальному шкільному житті – на уроках, перервах, у позаурочній діяльності – мовленнєва сторона спілкування складає поліфонію реплік, розповідей, запитань, оціночних суджень, зауважень, емоційних реакцій. Ця характерна атмосфера – результат комунікативної взаємодії вчителя й учнів [2]. Щоразу вона неповторна та миттєва.

Важливими показниками мовної культури педагога в умовах впровадження Концепції "Нова українська школа" визначено такі: змістовність та логічність викладеного матеріалу, точність, ясність, стислість подачі нової інформації, вільне, невимушене оперування словом, фонетична виразність, інтонаційна різноманітність, простота, емоційна виразність, яскравість, образність, різноманіття мовлення, правильна літературна вимова, чітка дикція, доцільне використання логічних наголосів та психологічних пауз; взаємовідповідність між змістом і тоном, між словами, жестами та мімікою. Комунікативний компонент характеризує встановлення взаємин учителя з учнями, колегами, батьками та громадськістю, що зумовлює можливість враховувати й задовольняти запити та інтереси учнів, оцінювати ефективність педагогічного впливу, коригувати його відповідно до розвитку колективу. Окреслюючи найважливіші компоненти цього процесу, варто назвати такі: компетентнісний професіоналізм, творчий світогляд, висока моральність учителя, його вміння ефективно організувати діяльність дітей, спонукати та мотивувати їх до самовиховання, саморозвитку, тобто опановування педагогічною майстерністю.

Список використаних джерел:

1. Дмитренко К. А. Сутність професійної комунікації у педагогічній освіті // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. – Сер.: Психолого-педагогічні науки. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2012. – № 7. – С. 11–15.

2. Побочна О. В. Формування комунікативної компетентності молодших школярів: з досвіду роботи // Початкове навчання та виховання. – 2013. – №29. – С. 2-7.

3. Савченко Л. С. Формування комунікативної компетентності молодших школярів [Електронний ресурс] // Класна оцінка. Освітній портал. 2016. – Режим доступу: http://klasnaocinka.com.ua/uk/article/formuvannya-komunikativnoyi-kompetentnosti-molodsh-2.html.

Бондар Анастасія Сергіївна,
студентка ІІ курсу, 20 ПС групи спеціальності «Психологія»
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник:
доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри загальної та
соціальної психології та психотерапії
соціально-правових технологій
Ставицька Світлана Олексіївна

НЕВЕРБАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ У ПРАКТИЧНІЙ РОБОТІ ПСИХОЛОГА

Люди обмінюються різноманітними типами інформації, яка усвідомлюється на відмінних один від одного комунікативних рівнях. Безперечно, спілкування не закінчується передачею лише вербальних повідомлень (усні або письмові). Через це Конфуцій відмічав: «Спостерігайте за поведінкою людини, придивляйтесь до умов вчинків, приглядайтеся до неї у час дозвілля. Чи залишиться тоді вона для вас таємницею?»[3, с.30]. Психологи-дослідники встановили, що під час взаємодії людей від 60 до 80 % спілкування здійснюються за сприянням, якраз невербальних засобів спілкування і лише 20 – 40 % – транслюються я за допомогою вербальної інтеракції [1, с.119]. Ці дані змушують задуматися відносно того, наскільки багато додаткової інформації щодо особистісних рис людини ми отримуємо за допомогою невербальних засобів. Під час невербальної комунікації, способи, через які передаються наміри співрозмовника: міміка та жести, поза, виконують головну роль. Першим на що дослідники звертають увагу це кінестетичні засоби у процесі міжособистісної інтеракції, хоча й інші фонаційні засоби (рівень гучності, темпу мовлення, особливостей артикулювання), графічні (особливості почерку, замінники літер тощо) є важливими факторами спостережень за індивідуальністю поведінки людини.

Невербальне спілкування має таку особливість як прояв, що визначається імпульсами підсвідомості та відсутністю можливості підробити

їх, адже це виникає на рефлекторному рівні, що дає право вірити мові жестів і міміки більше, ніж словесному спілкуванню. У більшості випадків, для встановлення емоційного контакту психолога зі співрозмовником (клієнтом) та його підтримання у процесі спілкування, спеціаліст використовує невербальні засоби спілкування. Це здійснюється для також для того, щоб клієнт був відкритим та продемонстрував вміння володіти собою, і врешті-решт для розуміння того, про що насправді він думає та відчуває.

Дж.Трейгер визначає немовні засоби спілкування поняттям "емоційна мова", через те, що найчастіше вони говорять про почуття співрозмовника [4]. У практичній роботі психолога невербальна комунікація займає одне з провідних та важливих місць, адже з її допомогою психолог може провести діагностику та надати вичерпні результати. Таким чином клієнт навіть не підозрює, що спеціаліст під час спілкування визначає його особистісні риси, психічні явища та фактори, через призму різних невербальних реакцій (наприклад, зміни емоційного стану людини, наявність «таємних мисленнєвих образів» при породженні хибних висловлювань, соціальний статус, норми соціальної поведінки, екстраверсія, інтроверсія, розкутість, готовність до встановлення комунікативного контакту, позитивне ставлення тощо). За ознаками невербального спілкування можна продіагностувати різноманітні психічні явища, що з'являються у процесі терапевтичного контакту між психологом та клієнтом. Їх діагностика може проводитися одночасно з кількома аспектами невербального спілкування: жестикуляцією, мімікою, контактом очей, постановкою тіла, ритмом і тоном мовлення. Це й обумовлює такий високий відсоток інформації, що передається невербально [2, с.145].

Підбиваючи підсумки, треба підкреслити те, що невербальна комунікація – це мова тіла, тобто універсальна мова людства, яка може багато розповісти про почуття і наміри партнерів по спілкуванню. На основі аналізу сучасного стану теоретичних та прикладних досліджень невербальних засобів спілкування можемо стверджувати, що найбільше вичерпної інформації про особистість можна отримати навіть без слів – за допомогою аналізу невербальних реакцій. Психолог з професійної точки зору повинен помічати ці зміни та впливати на них, або змінювати хід процес надання психологічної допомоги. Невербальні засоби комунікації є культурно-історичними та психологічними аномаліями внутрішнього світу природи, що тісно об'єднується з розвитком та становленням людини, її психічних властивостей, явищ та станів. Безсловесна поведінка являє собою, в першу чергу, засоби об'єктивізації, і є одним із важливіших шляхів взаємодії та пізнання, не тільки в роботі психолога, а й в усьому світі.

Список використаних джерел:

1. Маккрай Р. Р. Структура особистості як універсал людини / Р. Р. Маккрай, П. Т. Коста // Американський психолог. - 1997. - № 52 (5). - С. 509–516.

2. Мерманн Э. Коммуникация и коммуникабельность: практические рекомендации для открытой коммуникации / Э. Мерманн. – Харьков: Гуманитарный Центр, 2007. – 296 с.

3. Общая психодиагностика / под ред. А. А. Бодалева, В. В. Столина. – СПб. : Речь, 2003. – 440 с.

4. Ягнюк К. В. Качество присутствия и элементы невербального общения / К. В. Ягнюк // Журнал практической психологии и психоанализа. – 2000. – №1. – С. 52–63.

Волинська Світлана Григорівна,
заступник директора
з навчально-виховної роботи
ліцею №144 імені Г.Ващенка

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
психосоматики та психологічної реабілітації
Вольнова Леся Миколаївна

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ НУШ

В інформаційному суспільстві активно створюється та розвивається інформаційно-комунікативне середовище, створюються умови для ефективного використання знань у розв'язанні найважливіших завдань розвитку суспільства та демократизації громадського життя. Виникають нові види комунікативних здібностей до вибору оптимального режиму роботи з комп`ютером, засвоєнню етикету електронного спілкування, спілкуванню з партнером у віртуальній групі. Відповідно розвивається вміння спілкуватися електронною поштою, вільно орієнтуватися у світі інформаційно-комунікаційних технологій, відбувається перехід від одного програмованого засобу до іншого, оволодіння методами збору та переробки інформації.

Початкова школа – це перший освітній рівень, який формує фундамент загальноосвітньої підготовки учнів. Тому першочергове завдання навчання початкової освіти на сучасному етапі має бути не лише сформувати в школярів систему знань, загально навчальних умінь та навичок, а й забезпечити подальше становлення особистості дитини, розвиток її розумових здібностей, навчати дітей самостійно і креативно мислити [4].

Одним із напрямів модернізації сучасної освіти є реалізація діяльнісного й компетентнісного підходів, які розширюють освітній простір за межі формальної освіти в паралельні структури системи безперервної освіти. Це означає, що використання інформаційних технологій відкриває доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищує ефективність індивідуальної

роботи, створюють абсолютно нові можливості для творчого розвитку, дозволяють реалізовувати принципово нові форми та методи навчальної діяльності, розвивають вміння здійснювати комунікативну діяльність [2].

Інформаційно-комунікаційні технології здійснюють вплив на емоційну сферу молодшого школяра, сприяючи підвищенню пізнавальної активності, підвищенню інтересу до предмета та навчання взагалі, активізації навчальної діяльності учнів. Саме уроки з використанням ІКТ є одним з найбільш важливих результатів інноваційної роботи в нашій школі [1].

Таким чином, ІКТ істотно допомагають педагогу в його роботі. Це і підбір додаткового текстового та ілюстративного матеріалу, створення карток з індивідуальними завданнями та додатковими пізнавальними текстами, створення електронної бази моніторингу, систематизація і збереження особистих методичних напрацювань, підготовка звітної документації, оформлення навчальних стендів. Все це дозволяє при нижчих тимчасових витратах отримати вищий результат в навчанні дітей:

- використання ІКТ на уроках підсилює позитивну мотивацію навчання, активізує пізнавальну діяльність учнів;
- наявність ІКТ дозволяє проводити уроки на високому емоційному рівні; забезпечує наочність, залучення великої кількості дидактичного матеріалу;
- підвищується обсяг виконуваної роботи на уроці, розширюється можливість самостійної діяльності;
- забезпечується доступ до різних довідкових систем, електронних бібліотек, інших інформаційних ресурсів [3].

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що до школи приходить нове покоління дітей, які живуть в інформаційному, динамічному, емоційно-напруженому середовищі. Інформаційні технології стають потужним багатофункціональним засобом навчання. Їх використання привчає учня жити в інформаційному середовищі, сприяє залученню школярів до інформаційної культури. ІКТ – це не мета, а засіб навчання. Саме тому, використання інформаційно-комунікаційних технологій в початковій школі – це не тільки нововведення часу, а необхідність і пошук нового сенсу уроку.

Список використаних джерел:

1. Андрієвська В. М., Олефіренко, Н. В. Інформаційні технології у початковій школі. – Харків, Україна: ХНПУ, 2011. – 84 с.

2. Кивлюк О. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в системі навчальних дисциплін початкової школи / О.Кивлюк // Початкова школа. – 2004. – №4. – С.34 – 35.

3. Лавриненко О. А. Творчий розвиток і опанування педагогічної майстерності в Україні / О. А.Лавриненко // Теорія і практика управління соціальними системами : філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2010. – № 4. – С.120–110.

4. Пєтухова Л. Є. Теоретичні основи підготовки вчителів початкових

класів в умовах інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища: Монографія. – Херсон: Айлант, 2007. – 200 с.

Вольнова Леся Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики та психологічної реабілітації
НПУ імені М.П. Драгоманова

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК СПЕЦИФІЧНЕ КОМУНІКАТИВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Потреба у спілкуванні є первинною потребою особистості. На сьогодні технічний розвиток надав можливість спілкуватися індивідам один із одним навіть на великій відстані. У режимі он-лайн можливо з'єднати будь-яких людей з будь-якого місця на планеті, для такого спілкування і слугують соціальні мережі. Вони не є єдиним методом віртуального спілкування, проте, зважаючи на багатофункціональність та активність використання, займають перші позиції.

Дослідники (О. М. Арестова, О. Є. Баранов, С.А.Фалкіна та ін.) виходять із того, що соціальні мережі є новим етапом у розвитку зовнішніх засобів інтелектуальної діяльності, пізнання і спілкування. Вони наголошують, що найбільш активно до спілкування в соціальних мережах долучаються молоді люди, вбачаючи в цьому один із найкращих способів отримання інформації в процесі соціалізації.

Найбільш узагальненим, на нашу думку, можна вважати тлумачення, подане на порталі «Вікіпедія», де під *соціальною мережею* розуміється соціальна структура, утворена індивідами або організаціями, яка відображає розмаїття зв'язків між ними через різноманітні соціальні відносини, починаючи із випадкових знайомств і закінчуючи тісними родинними зв'язками [2]. Одна з прикметних рис соціальних мереж – система друзів і груп. Наразі існує понад 200 сайтів з можливостями організації соціальних мереж. Тут на основі спільності інтересів утворюються численні віртуальні групи, у яких складається своя внутрішня соціальна ієрархія, з'являються формальні і неформальні лідери; йде процес створення особливої субкультури.

І. О. Стріха на основі вивчення особливостей комунікативної сфери осіб, які користуються соціальними мережами, визначив базові можливості цих мереж: 1) самопрезентація – створення індивідуальних профілів з інформацією про зовнішність, соціальний статус, настрій, думки, погляди, компетентність, захоплення та ін.; 2) взаємодія користувачів на особистісному, діловому, формальному рівнях з допомогою перегляду профілів один одного, внутрішньої пошти, коментарів тощо; 3) досягнення спільної мети шляхом кооперації через пошук нових друзів, ведення

групового блогу тощо; 4) обмін чи накопичення ресурсів (текстів, відео- та аудіозаписів, фотографій, картинок, посилань на сайти тощо) [3, с.176]. При цьому, як підкреслює Ю. Римашевський, віртуальне середовище стає своєрідним аналогом середовища реального, впливаючи на особистісні характеристики юних користувачів, породжуючи відповідну мотивацію поведінки, обрання засобів досягнення цілей (у тому числі протиправних) [1].

Інтернет – не стільки інформаційне, скільки «само ідентифікаційне» середовище, а віртуальні самопрезентації наділяються перебільшеними, дуже виразними атрибутами сили, могутності, краси й т.д. У віртуальній комунікації індивід отримує можливість «утекти із власного тіла», приховавши чи змінивши свої стать, вік, соціальний статус, етнічну приналежність, зовнішню привабливість. Спілкування у соціальних мережах є більш розкутим, оскільки тут знімається вплив соціальної бажаності. Однак відсутність зовнішнього контролю створює можливість для вияву недопустимих у соціумі агресивних чи деструктивних тенденцій; вираження витіснених сексуальних бажань; висловлення поглядів, які в реальності приховуються навіть від найближчих людей.

Отже, підсумовуючи, можна констатувати, що спілкування в соціальних мережах дозволяє молоді задовольнити низку потреб, зокрема: бути в товаристві інших людей, спілкуватися з ними, проявляючи дружбу чи любов; почуватися приналежним до товариства собі подібних; налагоджувати емоційні зв’язки з іншими людьми, що характеризуються взаємним прийняттям; встановлювати соціальні контакти, приєднуючись до різних соціальних груп (у т. ч. з людьми незнайомими або малознайомими); надавати допомогу, підтримку кому-небудь, і у зворотному порядку отримувати їх від іншого індивіда.

Література:

1. Римашевський Ю. Віртуалізація молоді як соціально-психологічний феномен сучасности [Електронний ресурс] // Незалежний культурологічний часопис «Ї». – 2007. – Число 46. – URI : http://www.ji.lviv.ua/n46texts/rymashevskyj.htm

2. Соціальна мережа [Електронний ресурс] // Вікіпедія – вільна енциклопедія. – URL : http://uk.wikipedia.org/wiki/Соціальна_мережа

3. Стріха І. О. Особливості комунікативної сфери осіб, які активно користуються соціальними мережами // Наука і молодь. Гуманітарна серія. №11-12 (2012). – С.175-178.

Григоренко Злата Максимівна,
студентка ІІІ курсу, ЗПС групи спеціальності «Клінічна психологія»
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник:
Кандидат психологічних наук,
доцент кафедри спеціальної психології та медицини
Дубовик Олена Михайлівна

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ СТАТУС СІМ'Ї ЯК ЧИННИК ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДИТИНИ

В даній роботі розглянуто такий чинник впливу на розвиток мовлення у дитини як соціально-економічний статус (СЕС) сім'ї, в якій вона виховується. Соціально-економічний аспект статусу відображається у життєвих стилях людей. Наприклад, в англомовному суспільстві можна розрізнити типові життєві стилі багатих людей, представників середнього класу і бідних, або високий (професійні), середній (робочі) та низький (потребують допомоги соціальних служб) [1].

В середньому у дітей з сімей з низьким СЕС повільніше розвивається словниковий запас, порівняно з їх однолітками із сімей вищого соціального статусу. І ця відмінність зберігається до шкільного віку. Оскільки, на сьогодні у багатьох наукових працях досліджується комунікація батьків з дітьми раннього віку. Встановлено, що тривалість та якість спілкування змінюється в залежності від соціального статусу: діти в сім'ях з високим СЕС чують близько 45 млн. слів, в той час як діти з низьким — близько 13 млн. Це явище часто описується як "30 мільйонів слів пробілу".

Загальна кількість слів в мовному середовищі дітей відіграє вагому роль у сприянні навчанню. У дослідженнях також вивчали різницю СЕС в якісних характеристиках засвоєння мовлення. Ці характеристики можуть бути більш важливими, ніж кількісні. «Якість мови» виміряли різними засобами, а саме від лексичної різноманітності до мовленнєвої швидкості, і ключовий висновок у тому, що все вище перераховане значною мірою залежить від СЕС сім'ї.

Для спілкування батьків з дітьми характерні більш високі звуки, короткі висловлювання, велика кількість повторювань та інші особливості, які відрізняються від спілкування між дорослими. Діти раннього віку не тільки віддають перевагу саме такому мовленню, але й краще навчаються за його допомогою.

Щоб визначити, чи пояснюють відмінності в розвитку мовлення в різних групах СЕС, дослідники охарактеризували їх: під час спостереження за ігровою поведінкою матерів з низьким та середнім рівнем СЕС з дітьми у віці від 12 до 18 місяців, у ході дослідження не виявило різниці в кількості ігор чи

соціальних цілях, але встановлено суттєву різницю в мовленнєвій поведінці батьків – матері середнього рівня СЕС схильні більше використовувати мовлення у своїй грі. Ряд досліджень також фокусувались на різниці в спілкуванні з дітьми раннього віку в групах з високим рівнем СЕС у порівнянні із середнім, показали, що батьки в середньому та вище середнього (у порівнянні з робочим класом) рівні, як правило, розмовляють більше та використовують більше логічних конструкцій у мовленні, більше словосполучень, частіше відповідають на запитання дітей і менше фокусуються на їх поведінці. Дослідники побачили, що середня кількість розмов, які чули діти раннього віку в їх вибірці, варіювалось від менше 200 слів на годину до більш ніж 3000 слів на годину. Різниця в кількості спілкування також корелювала між групами СЕС: батьки професійних сімей розмовляли з дітьми значно частіше, ніж в середніх та низьких класах. Крім того, різниця в СЕС мала важливі наслідки для розвитку мовленнєвих навичок у дітей, оскільки кількість розмов корелювала із збільшенням їх словникового запасу.

Також відзначено, що дитина, яка живе в сім'ї професійного класу, чує значно більше позитивних, емоційно забарвлених висловлювань у свою адресу і менше заборон та заперечень у порівнянні з іншими класами. Розглядаючи різницю у кількісній та якісній взаємодії батьків з дітьми, де показники якості включають використання різноманіття словникового запасу, рідких слів та деконтекстуалізованого мовлення (розповідь, пояснення), можна побачити, що в різних групах СЕС спостерігається відмінність цих показників. Батьки, які є представниками професійного класу, використовують більше стилів у мовленні, широкий спектр типів слів, рідкісні слова, більше деконтекстуалізованих висловлювань [2].

Список використаних джерел:

1. Соціологія: Підручник / за ред. В. Г. Городяненка. – К.: ВЦ «Академія», 2008. – 544 с. (Альма-матер).

2. Jessica F. Schwab and Casey Lew-Williams «Language learning, socioeconomic status, and child-directed speech», 2016. – https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5901657/#__ffn_sectitle

Гурба Аліна Андріївна,
студентка ІІ курсу, 20 ПС групи спеціальності «Психологія»
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник:
доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри загальної та
соціальної психології та психотерапії
соціально-правових технологій
Ставицька Світлана Олексіївна

ПСИХОЛОГІЧНІ БАР'ЄРИ МІЖОСОБИСТІСНОГО СПІЛКУВАННЯ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

У наш час спілкування в підлітковому віці є актуальною темою. Перехід від дитинства до зрілості є важливим періодом, під час якого дитина переживає важку кризу. Підлітки помічають певні зміни у своєму тілі, розгортання процесу статевого дозрівання та нервової системи, яка ще не до кінця сформувалась і періодично впливом збуджується або гальмується. Головні види діяльності, які можна виділити для дорослішання, є прагнення взаємодіяти у колективі з однолітками та приєднання до спільної праці з дорослими. У школі учні намагаються знаходити спільну мову з вчителями та однокласниками, що формує у них почуття відповідальності та самостійності.

Щоб формування особистості відбувалось правильно, потрібно вміти розуміти підлітків. Звичайно, спілкування з дорослими та однолітками відрізняється. Діти, при взаємодії з батьками перебувають у позиції молодшого, а за таких умов морально-етичні норми можуть бути не засвоєні [1]. Лише в стосунках з однолітками, виконуючи роль організатора, приятеля чи суперника вони залишаються рівноправними та почувають себе комфортно.

Важливо зазначити, що велику відповідальність за психологічний, фізіологічний та інтелектуальний розвиток підлітків, несуть батьки. Саме вони є прикладом для своїх дітей. Тому для них важливо зайняти правильну позицію в стосунках з дитиною. Це не означає, що дорослі мають повністю опікувати та контролювати своє чадо, а, навпаки, давати можливість до самостійного життя. Довіряючи таємниці, та, отримуючи підтримку у будь-яких ситуаціях, підліток буде знати, що у нього є справжній друг і головне, не боятись поділитись проблемою.

Головна відмінність спілкування підлітків з батьками та друзями полягає у тому, що у них постійно змінюються інтереси, спостерігається непостійність стосунків, що призводить до посилення або послаблення впливу однолітків у групі, зміни симпатій та авторитетів [2]. Це призводить до різних психологічних бар'єрів у комунікації як з ровесниками, так і

дорослими людьми. Також агресивна поведінка, негативізм, прояви жорстокості призводять до бар'єрів у спілкуванні між підлітками.

При спілкуванні з дорослими для підлітків характерним є уникнення, як вид захисту під час якого підліток ухиляється від розмови зі співрозмовником. Зі сторони це дуже помітно – вони неуважні, не слухають, шукають привід уникнути спілкування.

Головне завдання для батьків та вчителів, які комунікують з підлітками - забезпечити оптимальні умови, для нових мотивів до навчання, професійного визначення, життєвих перспектив. Тоді у підлітків з'являться нові перспективи на шляху розвитку їх особистості та буде менше проблем у спілкуванні, як з однолітками, так і з дорослими.

Отже, підлітковий період є вирішальним етапом у перебудові цілісного образу дитини підліткового віку на шляху до дорослості. Якщо ще з народження показувати правильний приклад, свою любов та турботу дитині, то у майбутньому перехід від дитинства у дорослість буде протікати більш стабільно. Долаючи труднощі та перешкоди у спілкуванні, враховуючи психологічні та соціальні особливості дітей підліткового віку, можна ефективно співпрацювати з ними та сприяти їх особистісному розвитку.

Список використаних джерел:

1. Бєлякова С. М., Величко В. М. Психологічні особливості виникнення бар'єрів у спілкуванні підлітків [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://knowledge.allbest.ru/psychology/2c0a65635b2ac68b5c53a98521306d27_0.html

2. Эльконин Д. Б., Драгунова Т. В. Возрастные и индивидуальные особенности младших подростков. – М.: Просвещение, 1967. [Електронний ресурс] – Режим доступа: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/5/45.pdf

Карабардін Андрій Валерійович,
студент IV курсу, 42-ісос групи
спеціальності «Середня освіта (Історія»,
НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
декан історичного факультету
Мелещенко Тетяна Володимирівна

МОВА ЯК СКЛАДОВА ІДЕОЛОГІЇ НАЦІЇ

Незмінною темою досліджень питання нації останніх декількох десятиріч було та є визначальне значення мови як її складової. Належність певного індивіда до нації визначається не лише етнічними або

територіальними, а й культурними факторами. Серед останніх виділяється мова, яка виступає консолідуючою складовою будь-якого народу. В даному випадку постає питання – чи можливий вплив мови на ідеологію нації? Якщо так, то які основні прерогативи розвитку ідеології під впливом мови?

У кристалізації національної ідентичності мова грає одну з найважливіших ролей. Вона формує саму особистість, її менталітет, світогляд, поведінку, спосіб життя, систему цінностей і національний характер. З раннього дитинства людина потрапляє під вплив і владу мови, засвоюючи культуру яка в ній зберігається. Мова формує свою власну картину світу, норми поведінки тощо. В даному випадку є слушним посилання дослідниці Ольги Казакевич на американського вченого Джон Джозефа, який наводить п’ять засад на користь аргументу важливості мови як складової національної ідентичності. Три з них трактуються наступним чином: *по-перше*, ідеологія національної єдності передбачає уявлення, що нації є реальними з тієї причини, що людям, які їх складають, притаманна глибока культурна єдність, що є результатом існування спільної мови. *По-друге*, «правильна мова», стандарти якої насаджують через систему освіти, відіграє провідну роль у збереженні та відтворенні культури. Водночас, використання «правильної мови» є невід’ємним від уявлення про «правильну» громадянську поведінку. *По-третє*, коли нація прагне контролювати тих, хто може перебувати в її складі, голосувати й користуватися перевагами, які надає держава, вона може використовувати мову як найбільш очевидний критерій для вирішення питання, чи належить конкретна особа до неї [2, с. 78].

Також в аспекті нашого дослідження цікаве посилання дослідника Тараса Лютого у своїй статті «Мова та ідеологія», де останній подає теорію філософа Людвіґа Вітґенштайна, який стверджував, що мова нагадує гру за загальними чи специфічними правилами. Використовуючи мову, ми засвоюємо правила її вжитку. Ідеології за формою теж нагадують «мовну гру», сенс і комунікативна значущість якої визначається її фундаментальними структурами та моделями відносин між окремими компонентами. Люди засвоюють мову так само, як і пристають до певних ідеологій для того, щоби мати доступ до соціального життя. Тобто вони повинні грати за певними правилами [3]. Прикладів впливу мови на ідеологію нації можемо проаналізувати та в історії. Так, під час Великої французької революції з її гаслами “Свобода, рівність, братерство!” усі мови (крім французької, ясна річ) були оголошені контрреволюційними і як такі заборонені в освітній і громадській діяльності. Не набагато нижчими ідеями керувались провідні діячі тодішньої Польщі, скажімо, Т. Костюшко, коли поставили за мету заборонити литовську й українську мови і таким чином прискорити політичну та культурну інтеграцію польської нації. Полякам, правда, не пощастило: сусіди-хижаки Росія, Прусія, Австрія виявились сильнішими і вчинили з польською мовою приблизно так само, як вони хотіли зробити з українською [1].

З вищезазначених прерогатив та конкретних історичних прикладів можливо зробити наступні висновки. По-перше, мова є складовою ідеології нації, так як завдяки їй можлива спільність людей, на які зможе мати вплив ідеологія. По-друге, вплив мови на ідеологію нації можливий через політику, культуру та інші різноманітні сфери життя. По-третє, завдяки мові людина соціалізується в житті, набуває окремих соціальних норм та правил, серед яких є й ідеологічні засади нації, до якої вона належить. Таким чином, мова є невід'ємною складовою ідеології, що сприяє формуванню та збереженню нації.

Список використаних джерел:

1. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова та ідеологія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dontsov-nic.com.ua/mova-ta-ideolohiya/

2. Казакевич, О. (2017). - Роль мови у формуванні національної ідентичності // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – Серія «Культурологія». – (Вип.18). – С. 77-79.

3. Лютий Т.В. Мова та ідеологія [Електронний ресурс. – Режим доступу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9789/Liutyi_Mova_ta_ideolohiia.pdf

Криворука Єлізавета Вікторівна,
студентка ІІІ курсу, 30 ПС групи спеціальності «Психологія»
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник:
викладач кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації
Кушмирук Євгенія Сергіївна

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МОДЕЛІ НЕНАСИЛЬНИЦЬКОГО СПІЛКУВАННЯ В ПСИХОЛОГІЧНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ, ЯКІ ЗАЗНАЛИ ВПЛИВУ ВІЙНИ

У сучасному світі все частіше підіймається питання про абсолютну відмову від насилля. Для більшості людей ідея насильства неприпустима. Вони не завдають фізичної шкоди іншим і вважають себе вільними від насилля. Але ненасильницьке життя – це не просто відмова від фізичних зіткнень або конфліктів. Це спосіб буття, що ґрунтується на здатності людей до співчуття та емпатії. Особливе значення мають такі ненасильницькі, безпечні стосунки для процесу психологічної реабілітації дітей, що зазнали впливу війни [1, с.47].

Американський психолог М.Розенберг пише: «Вивчаючи фактори, які впливають на нашу можливість співчувати, я був вражений важливістю ролі мови і того, як ми її використовуємо. І я знайшов певний підхід до слів, які людина чує і сприймає у процесі спілкування. Я називаю цей підхід «ненасильницьким спілкуванням» [3, с.12].

Згідно з моделлю ненасильницького спілкування (ННС) М.Розенберга всі люди здатні до співчуття, а до насилля вдаються оскільки не знають інших ефективних стратегій для задоволення своїх потреб. Відповідно, насильницька поведінка проявляється у спілкуванні за допомогою оцінювальних суджень, критики, погроз, вимог, примусу, які сприяють появі агресивності, ворожості до себе та інших людей. Таке спілкування призводить до психологічних травм, які в свою чергу викликають різноманітні негативні наслідки (депресії, ПТСР) [5, с.100]. Особливо вразливою категорією населення, яка підпадає під вплив кризових обставин у суспільстві, є діти. Вони достатньо гостро сприймають події, які змінюють константність, надійність, безпечність оточуючого середовища. Т.М.Титеренко зазначає, що в наслідок дії травматизації, яку спричиняє сучасна війна, у дітей відбувається зменшення схильності до співробітництва, здатності співпереживати, падіння довіри до світу [2, с.120].

Саме тому застосування моделі ненасильницького спілкування є надзвичайно актуальним для вітчизняних дитячих психологів. Адже ННС є одним із найефективніших інструментів комунікації в реабілітації дітей, які отримали психологічну травму внаслідок військових дій. О.Чуйко зазначає, що ненасильницьке спілкування у цьому контексті є саме тим інструментом, який допомагає спілкуватися неупереджено, створюючи ідеальний простір для виразу потреб кожної травмованої дитини. Окрім цього, у даній моделі використовуються різноманітні методи, які допомагають формуванню внутрішньої та зовнішньої безпеки дитини: відновне коло, методи музичної терапії тощо [4, с.200].

Таким чином, можемо зробити висновок, що модель ненасильницького спілкування М.Розенберга несе в собі широкий потенціал застосування, а на її основі може бути розроблена відповідна реабілітаційна програма, що допоможе впоратися з проблемами і труднощами спілкування травмованим дітям.

Список використаних джерел:

1. Омельченко Я. М. Відновлення безпечних стосунків психотерапевта з дітьми внутрішньо переміщених родин / Омельченко Я.М. // Актуальні проблеми психології. Т. ІІІ : Консультативна психологія і психотерапія : зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за ред. Максименка С. Д. – К. : Логос, 2017. – Вип. 13. – С. 46–73.

2. Титаренко Т. М. Дорожня карта соціально-психологічної реабілітації особистості, що постраждала від воєнної травматизації / Титаренко Тетяна Михайлівна // Робота з травмами війни. Український досвід : матер. Першої всеукр. наук.-прак. конф.(м. Київ, 28–31 березня 2018 р.) / [за наук. ред. Л. А.

Найдьонової,О. Л. Вознесенської, В. В. Савінова]. – К. : Золоті ворота, 2018. – С. 118–121.

3. Розенберг М. Язык жизни = Nonviolent communication: Ненасильственное обще6 ние. М.: София, 2009. 272 с.

4. Чуйко О.В. Зарубіжні моделі психосоціальної реабілітації дітей, травмованих війною /О. В.Чуйко // Український психологічний журнал. – 2017. – № 1. – С. 192-203.

5. Царенко Л., Вебер Т., Войтович М., Гриценок Л., Кочубей В., Гридковець Л. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 2. – Київ, 2018. – 240 с.

Кушмирук Євгенія Сергіївна
викладач кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації
факультету психології
НПУ імені М.П.Драгоманова

ІГРОВІ ТЕХНІКИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ ПСИХОЛОГА

Сьогодні нас дуже складно вразити чи здивувати. Кінострічки наповненні яскравими та видовищними спецефектами, технічний прогрес крокує непомірними кроками і у кожної сучасної людини в руках завжди телефон. А щоб знайти потрібну інформацію варто витратити декілька секунд, можливо тому привернути увагу особистості стає все складніше. Розмірковуючи над методами зацікавлення студентів процесом навчання, гадаю, не один викладач «ламав голову». Це повинно бути не просто щось цікаве та незвичне, а й те, що буде принести конкретну користь.

У психологічному вимірі гру досліджували З .Фрейд, Е.Берн, Ж.Піаже, Б.Ананьєв, Л.Виготський, О.Леонтьєв, С.Рубінштейн, Д.Ельконін та інші вчені [1]. Е.Берн розглядав гру як вид спілкування, що є більш корисним, ніж його відсутність [4, с.156]. Ж.Піаже вважав гру містком між конкретним досвідом та абстрактним мисленням [2]. З.Фрейд у своїй праці “Аналіз фобії п’ятирічного хлопчика” розглядав гру як терапевтичний метод [3, с.48]. Л.Виготський зазначав, що процес гри не закінчується, при змінні діяльності, вона залишається протягом всього життя. О.Леонтьєв вважав, що саме гра провокує до нових форм реагування та мотивує процес навчання.

Робота психолога та взаємодія з клієнтом неможлива без спілкування. Сучасне мовлення осіб юнацького віку наповнено сленгом та запозиченнями з інших мов. Звичайно буденні розмови відрізаються від літературних діалогів, але нам здається, що мовлення психолога має бути не тільки різностороннім, щоб майбутні психологи змогли знаходити спільну мову з будь-яким клієнтом, а й відповідало нормам. Як розмовляє консультант, які

мовленнєві звороти використовує, чи збагачена мова психолога, чи наповнена термінами, чи зрозуміла взагалі для клієнта – всі ці та багато інших факторів обумовлюють створення загального образу психолога, як професіонала, так й особистості.

Саме тому нами була розроблена гра «PSYch.дока». Сенс гри полягає в тому, що учасники діляться на команди, по черзі представник кожної команди повинен пояснити перелік термінів за одну хвилину так, щоб його команда зрозуміла, про що йдеться мова. Гра дозволяє розвивати навички спілкування, комунікації, донесення власної думки, вміння швидко пояснювати матеріал, формує стресостійкість та ін. Так, під час гри на парі, ми впливаємо на розвиток різних психічних процесів, окрім мовлення: пам'ять – студент пригадує, що саме він знає про це поняття; мислення – обдумує, як донести інформацію так, щоб його зрозуміли; уява – дозволяє навести зрозуміліші приклади; увага – контролює час, правильні чи не вірні відповіді та ін. Таким чином, мовлення буде проявом роботи усіх процесів та функціональних систем. Так ми впливаємо на формування активного словника особистості, розширюємо понятійне розуміння матеріалу та поглиблюємо бачення психології загалом.

Володіння термінологічним словником відіграє важливу роль у формуванні професійного мовлення для психолога. Використання термінології розширює кругозір, збагачує активний словесний запас та мовлення психолога в принципі. Так, за допомогою гри, студенти дізнаються нові поняття, розширюють свій світогляд, беруть участь у навчальному процесі та отримають заохочення у вигляді балів. Такий метод дозволяє залучити в освітній процес більшість студентів у цікавій та пізнавальній формі.

Список використаних джерел:

1. Москалюк О. І. Дидактична гра як ефективний метод підготовки фахівців соціальної сфери // Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. – 2016. – №13. – С. 221-225.

2. Пиаже Ж. Психология интеллекта [Електронний ресурс] / Перев. А. М. Пятигорского. – СПб., 2003. –Режим доступу до ресурсу: https://gtmarket.ru/laboratory/basis/3252.

3. Фрейд З. Знаменитые случаи из практики. – М.: Когито-Центр, 2007. – 538 с.

4. Bern E. Games People Play: The Psychology of Human Relationships. – New York: Grove Press, 1964. – 265 p.

Михайленко Катерина Олегівна,
студентка ІІІ курсу, 30 ПС групи спеціальності «Психологія»
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник:
викладач кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації
Кушмирук Євгенія Сергіївна

МЕТОДИ РОБОТИ ПСИХОЛОГА-РЕАБІЛІТОЛОГА З ДІТЬМИ ІЗ ПОСТТРАВМАТИЧНИМ СТРЕСОВИМ РОЗЛАДОМ

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) набуває все більшого розповсюдження за останні роки, що пов'язано як з політичною ситуацією, так і зі змінами в суспільстві — збільшенням стресогенних факторів. Кількість досліджень з питань діагностики й методів роботи із людьми, що мали травматичний досвід, поступово збільшується, проте іноді залишається поза увагою проблема дитячого ПТСР. Серед вітчизняних та зарубіжних психологів поняття психологічної травми та ПТСР як одного з видів реакції на неї досліджували: Т.Ю.Титаренко, Н.І.Пов’якель, В.Л.Зливков, О.І.Романчук, Е.Б.Фоа, М.Дж.Фрідман та інші. Об'єктом дослідження у більшості вітчизняних науковців є ПТСР у дорослих, а саме у бійців АТО. Питання про організацію реабілітаційних центрів, дитячих психологів, психіатрів та психотерапевтів, на жаль, стає актуальним лише після масштабних трагедій.

Однією з основних причин недостатньо розвиненої наукової бази з питання дитячого ПТСР виступають складнощі у діагностуванні. Даний розлад є відкладеною реакцією на певну травматичну ситуацію, а тому батьки не завжди можуть пов'язати поточний стан дитини із певними зовнішніми обставинами й звернутися за допомогою. З іншого боку, існують об'єктивні складнощі проведення діагностування у різному віці (особливо дітей дошкільного та молодшого шкільного віку), що виникають через нерозвинене мовлення на момент травматизації або через втрату мовленнєвих навичок в результаті переживання травматичної ситуації. Викривлене сприйняття цього досвіду дитиною може викликати сильні почуття провини, страху чи сорому, що також можуть стати на заваді повідомлення дитини дорослим про наявність якоїсь проблеми.

Специфіка реакцій дітей на травматичний досвід обумовлена, перш за все, недостатньо розвиненими механізмами психологічного захисту. У дітей може спостерігатись регресія у поведінці (яскраве бажання залишатись біля батьків, повернення до ігор, коли це не відповідає провідній діяльності вікового періоду); програвання травматичної ситуації в іграх, відображення у малюнках, нічних кошмарах; можливе уникання думок, предметів, людей чи ситуацій, які пов'язані безпосередньо чи асоціативно із травмою; почуття

провини, тривожність та страх перед імовірністю повторення досвіду; агресивна поведінка, порушення пізнавальних процесів. Під впливом небезпечної для життя ситуації у дітей може розвинутися мутизм — небажання використовувати у мовленні конкретні ситуації або повна тимчасова відмова розмовляти, що значно ускладнює роботу психолога [1, с. 13-15].

Психолог-реабілітолог у процесі роботи з дитиною, що пережила травматичний досвід, створює комфортні й безпечні умови для розкриття дитини. Існує думка, що застосування проективних методик та технік є менш травматичним для дитини, адже відбувається ніби опосередковане вираження й обговорення почуттів, думок та ставлень. Відповідно, основними методами психологічної допомоги з даною категорією клієнтів вважають ігрову терапію, арттерапію та пісочну терапію. Спроба завести пряму розмову про події, що дитина пережила, можуть призвести до її замкнення, в той час як ігрові техніки можуть замінити бесіду. В цьому випадку психологом будуть аналізуватися особливості взаємодії особи з іншими, сюжет гри, обрані ролі. Такі вправи спрямовані на висловлення емоцій та почуттів, які важко проявити в реальному житті; крім цього у грі в дитини з'являється контроль над ситуацією, що дає змогу певною мірою подолати негативні емоції шляхом позитивного завершення ситуації.

Для роботи із психологічною травмою також застосовують такий напрямок арттерапії як казкотерапія. Казки бувають різних видів, а саме: реалістичні, казки, що базуються на психотерапевтичній метафорі, казки написані разом з дитиною, казки адаптовані до дитини. Перевагою даної методики є можливість дитини послухати цікаву розповідь про хлопчика чи дівчинку, що схожа на неї; у процесі відбувається ідентифікація із головним героєм, однак коли в казці починають розгортатись неприємні для неї події вона може з більш безпечної позиції спостерігача досліджувати ситуацію. Такі історії показують дитині, що вона не самотня у своїх переживаннях, що сприятиме збільшенню в неї впевненості [2, с. 103-106].

У зв'язку із стрімкими сучасними тенденціями прояву проблеми ПТСР у дітей, актуальним постає питання організації психологічної служби, що спрямована на дослідження та допомогу особам, які пережили травматичний досвід. Оскільки останній негативно впливає на подальший психічний розвиток, робота психолога-реабілітолога із травмою вимагає високого рівня розвитку професійних та особистісних якостей. Зокрема, у процесі взаємодії з дітьми які пережили травму та їх батьками, спеціаліст активно використовує навички комунікації задля досягнення ефективності у своїй діяльності з метою уникнення збільшення наслідків травматизації.

Список використаних джерел:

1. Венгер А.Л., Морозова Е.И. Психологическая помощь детям и подросткам после Бесланской трагедии. – Владимир: Транзит-ИКС, 2009. – 150 с.

2. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 3. – Київ, 2018. – 236 с.

Молочко Ярослав Анатолійович,
студент ІІІ курсу, 30 ПС групи спеціальності «Психологія»
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник:
викладач кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації
Кушмирук Євгенія Сергіївна

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАВІЮВАННЯ ТА ПЕРЕКОНАННЯ У КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ

Навіювання і переконання є невід'ємною складовою спілкування, у процесі якого здійснюється вплив на психічний стан, свідомість, думки та дії інших людей. Навіювання є одним із способів психологічного впливу суб'єкта на іншу особу не тільки в стані гіпнозу або сну, а навіть при звичайних умовах життя. Навіювання разюче відрізняється від переконання зниженою критикою навіюваного до одержуваної інформації, а тому може бути використане у маніпулятивних цілях. З огляду на це, навіювання служить важливим чинником нашого повсякденного життя і має бути предметом вивчення не лише практикуючих психологів, а й взагалі усіх осіб, які вивчають умови суспільного життя і особливості його прояву [2, с.12-13].

У той час як словесне переконання зазвичай діє на іншу особу силою своєї логіки і непорушних доказів, навіювання діє шляхом безпосереднього прищеплення психічних станів, тобто ідей, почуттів і відчуттів, не вимагаючи взагалі ніяких доказів і не потребуючи ґрунтовної логічної основи. Воно діє безпосередньо на психічну сферу іншої особи шляхом наказу або вмовляння, шляхом захоплючого і емоційного мовлення, шляхом жестів і міміки. Дане питання вивчало багато вчених в галузі соціальної психології, а саме: В.М.Бехтерєв, І.П.Павлов, Д.Н.Узнадзе, К.І.Платонов, В.М.Кандиба та інші. Проаналізувавши їх праці можна визначити психофізіологічний механізм навіювання - процес навіювання включає в себе три послідовні етапи. Перший - це програмування моделі поведінки однією особою іншої або групи осіб, другий - включення мозкових психофізіологічних механізмів, що забезпечують виконання прищепленої програми поведінки, третій - перебудова внутрішніх енергоінформаційних процесів, формування нової функціональної системи психофізичного та соціального функціонування за П.К.Анохіним, яка і визначає поведінку, сприйняття та різні функції людини відповідно до прищепленої програми [1, с.10-12].

Навіювання може проявлятися найлегше в тому випадку, коли воно проникає у психічну сферу непомітно, непередбачувано, при відсутності

опору з боку "я" суб'єкта або ж, коли воно відразу пригнічує психічне "я", усуваючи будь-який опір з боку останнього. Навіювана інформація легко закріплюється та приймається суб’єктом через постійні промови одного і того ж речення, або завдяки директивним словосполученням, наприклад: "Чи не могли б ви..", "Виконайте це…». У мозку людини під час впливу на неї нової інформації відбуваються процеси верифікації, тобто співставлення її з уже наявною інформацією. Якщо ж якась інформація надходить вперше, то у результаті осередкового збудження, наприклад різкої зміни емоцій, в корі головного мозку вона може перейти в психологічну установку, а значить служити командою до дії. Крім того, важливою є виключно впевнена мова під час введення бажаної інформації у підсвідомість іншої людини. Саме в такому випадку ліва (логічна) півкуля мозку знижує власну активність за рахунок ослаблення «цензури» психіки, а значить отримана інформація на першій стадії проходить у підсвідомість і закріплюється у ролі психологічних установок, патернів поведінки та здійснює вплив на свідомість особистості [3, с.25-27].

Також сугестивності сприяє послідовна і цілеспрямована багаторазовість впливів і надання інформації, що навіюється, елементів дійсності. Для цього у процесі спілкування періодично робляться посилання на авторитети, пресу, телебачення, наводяться яскраві, переконливі факти, повідомляються прізвища, адреси тощо. Навіювання нерозривно пов'язане з емоціями, воно апелює до несвідомих механізмів психічної діяльності та управління функціями організму. Це біопсихосоціальне явище. Сприйнятливість до навіювання залежить від психофізіологічного стану людини, її морального та інтелектуального розвитку. У той же час мета переконання полягає в усвідомленому осягненні сенсу сказаного людиною, в свідомому прийнятті системи оцінок і суджень, в раціональній згоді з іншою думкою.

Таким чином, знаючи чинники та мовні конструкції, які забезпечують ефективність навіювання, можна або значно знизити його вплив на себе (а в багатьох випадках повністю його уникнути) або, навпаки, користуватися цими особливостями заради власного благополуччя у комунікативному процесі.

Список використаних джерел:

1. Артемчук А. Ф. Целительные возможности лечения средствами души, внушения, психотерапии // Психиатрия и религия на стыке тысячелетий: Сборник научных работ Харьковской областной клинической психиатрической больницы № 3 (Сабуровой дачи) и Харьковской медицинской академии последипломного образования / Под общ. ред. П. Т. Петрюка, Р. Б. Брагина. – Харьков, 2006. –Т. 4. – С. 10–12.

2. Бехтерев В. М. Внушение и его роль в общественной жизни [Электронный ресурс]. – СПб: Издание К.Л. Риккера, 1908 – 257 с. – Режим доступа: http://psylib.org.ua/books/behtv01/index.htm

3. Зелинский С. А. Психотехнологии гипнотического манипулирования сознанием человека. – М: Авторское издание С. А. Зелинского, 2009. – 156 с.

Мухоїд Ярослава Олександрівна,
студент І курсу, 11 ПС групи спеціальності «Психологія»
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник:
викладач кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації
Кушмирук Євгенія Сергіївна

МОВЛЕННЄВІ ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА ОСОБИСТІСТЬ КЛІЄНТА

Дослідженням теми мовленнєвих особливостей займалось чимало науковців, адже спілкування притаманне усім видам людської діяльності. Дані навички для спеціаліста психологічного профілю повинні обов'язково входити в коло його професійних навичок. Мовленнєве спілкування – це основна складова у роботі психолога, необхідна для продуктивної фахової діяльності. Кваліфікований фахівець досягає високого рівня психологічної культури, який безумовно передбачає вагомий рівень достатніх професійних знань та культури мовленнєвого спілкування з клієнтом.

Розглядаючи дану тему не можливо не сказати про фізіологічну будову та розташування мовленнєвого центру у мозку людини. Отже, існує два центри мови – Верніке і Брока, які є пов'язаними між собою дугоподібними зв'язками., хоч вони різні за своїм функціональним призначенням. Пошкодження сенсорного центру Верніке, що знаходиться у корі задньої частини верхньої скроневої звивини, призводить до сенсорної афазії, це означає, що людина не розуміє сказані чи написані слова, але може розмовляти. Проте, коли пошкоджується руховий центр Брока, ми можемо спостерігати вже моторну афазію, тобто людина не може писати й говорити але слова вона розуміє.

Проблемі дослідження мовленнєвого спілкування присвячені праці М.М.Бахтіна, О.Г.Ковальова, О.Ф.Копйова, О.О.Леонтьєва, О.Р.Лурії, Т.М.Ушакової та багатьох інших. У спеціальній літературі, як предмет теоретико-експериментального психологічного дослідження для майбутніх спеціалістів, проблематика формування культури мовленнєвого спілкування не вивчалася. Також дана тема не розглядалася у спектрі технологічно надважливої складової роботи практикуючого психолога.

Свого часу, Карл Роджерс, кажучи про клієнта [1], підтримував ідею рівноправності яка була відсутня у відносинах між лікарем і пацієнтом лише 40 років потому. Він у своїх працях писав, що ефективне консультування являє собою певним чином структуровану, вільну від приписів взаємодію, яка дозволяє клієнту досягти усвідомлення самого себе настільки, що це дає йому можливість зробити позитивні кроки в світлі його нової орієнтації . Роджерс підкреслював, що клієнт має нести повну відповідальність за власні рішення, а також дії. Дана тактика важлива для розуміння мотивів клієнта, для подальшого не нав'язування йому власних думок спеціаліста. З огляду на вищевикладене напрошується висновок – терапевтичний ефект носить навіть прагнення до розуміння людини. А від того наскільки налагоджений контакт з клієнтом – значною мірою залежить результат роботи з ним.

Не менш відомий психолог, Ролл Мей [2] також був схильним до цієї думки й казав, що задача консультанта – допомогти клієнту знайти істинне «я» та знайти в собі сміливість стати цим «я». Тобто на його думку одним з основних методів у психології є поєднання з клієнтом у єдине психічне ціле настільки глибоко, аби зрозуміти його зусилля, спрямовані на подолання проблемної ситуації, або знайти можливість зробити свою участь у розв'язанні цієї проблеми вагомою та суттєвою. Автор зазначає, що пацієнт в такій ситуації перекладає свою проблему на психолога і той бере на себе половину її тягаря, тоді як клієнт одержує від консультанта велику підтримку у боротьбі зі своїми труднощами, заряджається від нього психологічною стійкістю, мужністю та силою волі. Отже, слід підкреслити, що в подібних ситуаціях потрібно бути дуже обережними зі своїми висловлюваннями.

Андрій Копйов [3] вважав, що мовленнєве спілкування психолога, з одного боку, має своєю метою внесення позитивних змін в особистість клієнта, що є кінцевим сенсом діяльності психолога. А з іншого боку, щоб спілкування мало терапевтичний ефект для клієнта, психолог повинен неодмінно враховувати індивідуальні особливості живої людини з її неповторною історією, внутрішнім світом, невизначеністю щодо якої (аби консультативний контакт був можливий) психолог не може зайняти іншої позиції, окрім прийняття. Звідси випливає, що дуальність і суперечність – необхідні компоненти діяльності психолога. І ця суперечність, як зазначає автор, не може бути розв'язана в межах монологічного терапевтичного контакту. Тож мовленнєві особливості надзвичайно важливі у цій справі, тому що використовуючи психологічний вплив ми можемо не лише допомогти людині, а й власне, нашкодити.

Підбиваючи підсумки слід зауважити, що багато науковців проводили дослідження стосовно мовленнєвих особливостей, адже це невід'ємна частина суспільства, яка є досить вагомою та важливою для нас. Проте, мало хто писав саме про вплив психолога на психіку та відношення до самого клієнта. А це, між іншим, є одним із ключових моментів у загальній психології. Адже досвідчений спеціаліст психолог, підбираючи грамотні формулювання та використовуючи коректне мовлення у роботі з клієнтом, досягає цілісного і повноцінного контакту з ним.

Список використаних джерел:

1. Роджерс К. Консультирование и психотерапия.: Новые подходы в области практической работы : монография: Пер. с англ. : К. Роджерс. – М.: ЭКСМО-Пресс, 2010.– 463 с.
2. Мэй Р. Искусство психологического консультирования Электронный ресурс /Пер.с англ. Т.К.Кругловой.– М.: Независимая фирма "Класс", 2008. – 144 с. – Режим доступа: https://cpp-p.ru/wp-content/uploads/2015/08/psiho.pdf
3. Копьев А.Ф. Психологическое консультирование опыт диалогической интерпретации // Вопросы психологии. – 1990. – №.3. – С. 17-25.

Папіна Юлія Олегівна,
студентка ІІ курсу,2кСВ групи
спеціальності «Спеціальна освіта. Олігофренопедагогіка»
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психокорекційної педагогіки
Омельянович Ірина Миколаївна

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

В теперішній час в Україні актуальним залишається питання навчання та виховання дітей з розладами аутистичного спектру. Розлади аутистичного спектру відносять до розладів загального розвитку особистості, що найчастіше характеризуються розділами соціальної взаємодії, комунікації та порушеннями емоційно-вольової та пізнавальної сфери.

Спеціальне (корекційне) навчання дітей з означеним дизонтогенезом дуже необхідне, адже науково-практичний досвід фахівців з усього світу свідчить про те, що «лікуванням» для таких дітей є навчання. [2, с. 3].

Порушення мовлення й здатності дитини з розладами аутистичного спектру вступати у взаємодію з людьми, що її оточують, спричинено взаємозв’язком між рівнем розвитку мовленнєвих та комунікативних навичок. Дитина з розладами аутистичного спектру, яка має в своєму словнику велику кількість слів та речень, може погано розуміти сказане та не використовувати вже існуючі мовленнєві навички для спілкування.

Розвиток мовленнєвих навичок у дітей означеної категорії характеризується тим, що вони, як правило, не можуть використати свої мовленнєві навички, щоб повідомити оточуючих про свої потреби й бажання, передати інформацію, розказати про власний досвід чи почуття. Саме тому у розділі Програми «Мовлення дитини» наголошується на важливості набуття

дітьми з розладами аутистичного спектру навичок використання мовлення або альтернативних форм комунікації (фото, піктограми, зображення) в повсякденному житті.[2, с. 37].

У них пізніше з’являються перші слова, кількість їх не значна і дитина повторює їх багаторазово. Інколи після їх появи у дитини розвивається мутизм (відмова від мовлення), може зберігається і триває деякий час і, навіть, роки. Перші слова, які вимовляє дитина, найчастіше не мають адресата і не виступають засобом комунікації, вони вживаються спонтанно, в різних, не підходящих ситуаціях і складається враження, що малюк грається словами. У деяких випадках слова “тато”, “мама” застосовуються дітьми без співвідношення з дорослими також можуть з’явитися слова-ехолалії. Якщо спостерігати за поведінкою дитини, то можна спостерігати переважну схильність до ритмічності: вона із задоволенням багаторазово повторює одні й ті ж самі дії, звуки, може стукати, підстрибувати, лепетати тощо.

На всіх етапах свого розвитку дитина з розладами аути стисного спектру не користується для спілкування мімікою і жестами, як це роблять діти першого року життя з умовно нормативним розвитком, а також діти із розладами слуху і мовлення. У цих дітей спостерігається порушено формування усіх форм довербального і вербального спілкування, і чим старшою стає дитина, тим більш виражено мають прояв труднощі взаємодії із оточуючими людьми. «Їм складно вступити у взаємодію, звернути на себе увагу, повідомити про свої потреби, емоції чи переживання» [1, с. 11].

Таким чином, мовленнєвий розвиток дітей з розладами аутистичного спектру характеризується досить специфічними рисами. Стан сформованості мовлення дитини наприкінці дошкільного віку є важливим показником майбутнього інтелектуального розвитку дитини. Дошкільники, якщо не оволоділи мовленням до п’яти років, з несформованим вербальним мовленням, або з мовленням, рівень зрозумілості якого є настільки низьким, що не дозволяє використовувати його як засіб комунікації, важче адаптуються у соціальному середовищі та можуть відставати у шкільному навчанні.

Список використаних джерел:

1. Базима Н.В. Формування мотивації мовленнєвої активності у дітей з аутистичними порушеннями // Науковий Часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – Випуск 23: Збірник наукових праць. – Київ: НПУ імені М. П.Драгоманова, 2013. – С. 10-14.

2. Комплексна програма розвитку дітей дошкільного віку з аутизмом «Розквіт» / Наук. кер. та заг. ред. Т. В. Скрипник. – К.: Інститут спеціальної педагогіки НАПН України, 2013. – 234 с.

3. Літвінова О. В. Щодо питання систематизації мовленнєвих порушень при аутизмі / О. В. Літвінова // Логопедія. – 2013. – № 3. – С. 48-51.

4. Мовленнєвий розвиток аутичної дитини [Електрон. ресурс.]. – Режим доступу: http://www.uaua.info/osobye-deti/autizm/article-10822-movlennjeviy-rozvitok-autichnoyi-ditini/.

5. Шульженко Д. І. Психологічні показники викривленого типу психічного дизонтогенезу при аутистичних порушеннях у дітей // Науковий Часопис НПУ імені М. П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – Випуск 13: Збірник наукових праць. – Київ: НПУ імені М. П.Драгоманова, 2009. – С. 222-225.

Підопригора Ярослава Сергіївна,
студентка ІІІ курсу, 32 ПС групи спеціальності «Психологія»
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник:
викладач кафедри політичної психології
та соціально-правових технологій,
Бондарчук Оксана Юріївна

БЛОГЕРСТВО ЯК ЗАСІБ КОМУНІКАЦІЇ ТА МЕХАНІЗМ ВПЛИВУ НА КОРИСТУВАЧІВ ІНТЕРНЕТ-МЕРЕЖІ

У сучасному світі ґаджети стають невід'ємною складовою особистісного життя людей, особливо молоді. Так, соціологічні дослідження засвідчили, що респонденти у віці від 14 до 30 років не можуть уявити свій день без відвідування Інтернету хоча б на 10 хвилин. Спілкування на чат-форумах, отримання необхідної інформації, здобування практичних навиків, обмін думками чи мультимедіа, обговорення останніх подій – це все, та багато чого іншого, є невід'ємною частиною Інтернет-життя суспільства.

Розвиток інформаційних технологій у XXI сторіччі відбувається настільки швидкими темпами, що з'являються все новіші засоби комунікації, які здатні впливати не лише на свідомість особистості, а й змінювати її мислення та ставлення до навколишньої дійсності. Одним із таких способів впливу є блогерство.

Блогерство – це різновид діяльності людини (блогера) у Всесвітній мережі, за допомогою якої у вигляді мультимедійних чи текстових матеріалів відбувається регулярний обмін інформацією з мережевими користувачами. Як правило, відео-, фото- та інші види повідомлень розміщуються на блогах – веб-сайтах, а їх сукупність називається блогосферою. Інформація розміщена на мережевих ресурсах містить суб'єктивні повідомлення та погляди власника-блогера. Суб'єктивність даної інформації дозволяє не лише висловити свої думки, принципи, позиції та переконання, а й знайти

однодумців та підтримувати комунікативний зв'язок із ними впродовж тривалого часу [2].

Проте, така онлайн-комунікація має як позитивні, так і негативні характеристики взаємодії. Для прикладу візьмемо блогерів. Вони, в першу чергу, використовують можливості Інтернету для того, щоб продемонструвати своє життя на камеру, а вже потім незнайомим мережевим користувачам, чекаючи від них схвальної оцінки. Відбувається певне «розчинення особистості» в реальному світі. Підписники (люди, що слідкують за новинами в житті блогера та його діяльністю) всіляко підтримують, дають зворотній зв'язок кожному блогу, підвищуючи самооцінку, впевненість свого кумира, його значимість у житті оточуючих [1]. Але є ще така категорія особистостей як «рейтери» – користувачі Всесвітньої павутини, які всіляко критикують, принижують та провокують інших людей у соціальних мережах. Дії таких Інтернет-користувачів, їхні висловлювання та вчинки, не тільки провокують конфліктні ситуації, але й пригнічують, травмують особистість яку «хейтять» (хейтити – створювати агресивний психологічний вплив на особистість) [3].

Багато психологів-практиків сьогодення наголошують на тому, що така форма віртуального спілкування як блогерство має як позитивний, так і негативний вплив на розвиток особистості. Є блогери, які у своїх інформаційних наповненнях веб-сайту (постах), транслюють хист до здорового способу життя, свої подорожі, розповідають і навчають як досягати успіхів у кар’єрі, діляться власним досвідом тощо. Такі блоги надихають інших користувачів, мотивують їх до дій, сприяють опануванню нових практичних навиків, наприклад, у догляді за квітами, покращують емоційний стан і т.д. Але, на противагу їм, є чимала кількість блогерів, які від свого імені транслюють підростаючому поколінню такі теми як: фізичне насилля, вчинення ризикованих дій (наприклад, треїнхоп – катання зверху на поїзді), асексуальність, гомосексуалізм та багато іншого, що негативно впливає на розвиток та формування особистості, особливо підліткового віку, завдаючи непоправної шкоди її психічному та фізичному здоров’ю [4].

Список використаних джерел:

1. Блохина Е. Исследование специфики межличностного общения с виртуальным собеседником [Электронный ресурс] / Блохина Е. – М. : МГУ, 2000. – Режим доступа: http://flogiston.ru/articles/netpsy/blohina.

2. Войскунский А. Е. Психологические аспекты деятельности человека в Интернет-пространстве / А. Е. Войскунский // CYBERPSY. – Режим доступа: http://cyberpsy.ru/articles/deyatelnost-internet-sreda/

3. Мунтян П. Влияние сети Интернет на развитие человека как психологическая проблема [Электронный ресурс] / Павел Мунтян. – М.: МГУ, 2004. – Режим доступа : http://www.library.by/portalus/modules/psychology/readme.php?subaction=showfull&id=1106588195&archive=&start_from=&ucat=15&category=15

4. Смыслова О. В. Эмпирическое исследование психологических последствия использования информационных технологий [Электронный ресурс] / Смыслова О. В. – М: МГУ, 1998. – Режим доступа: http://flogiston.ru/articles/netpsy/hackers2.

Позняк Тетяна Вікторівна,
Заступник директора
з навчально-методичної роботи
ліцею №144 імені Г.Ващенка

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
психосоматики та психологічної реабілітації
Вольнова Леся Миколаївна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ КОМУНІКАЦІЇ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА ЕТАПІ ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ НУШ

Виклики часу зумовили необхідність розробки Концепції «Нова українська школа» – документа, який реалізує збереження цінностей дитинства, проголошує необхідність гуманізації навчання, особистісного підходу, розвитку творчого потенціалу учнів, створення сприятливого навчально-предметного середовища, що в сукупності забезпечують психологічний комфорт і сприяють вияву творчості особистості дитини [1].

Стратегія ефективної комунікації є основною системною особливістю педагогічного процесу, продуктивність якого обумовлена метою та цінностями спілкування, прийнятими всіма його суб’єктами за норму індивідуальної поведінки. Вона ґрунтується на основі спільної комунікативної діяльності людей, зосередженої на взаємообміні інформацією, за якої кожен з його учасників засвоює загальнолюдський досвід, суспільні, педагогічні, комунікативні, моральні та інші цінності, знання і способи комунікативної діяльності, виявляє, розкриває і розвиває емоційно-психологічні якості, формується як особистість і як суб’єкт комунікації. У цьому контексті комунікація, комунікативна діяльність є важливими чинниками психічного розвитку особистості загалом [2].

Ключове місце у процесі формування комунікативної компетентності молодших школярів займає сприйняття і навчання дітей цього віку цілісно, як особистості, яка розвивається. Продуктивним, на нашу думку, у цьому зв’язку є структурний підхід до особистості, розроблений відомим науковцем К.К. Платоновим [3]. Вчений розглядає особистість як динамічну систему, що удосконалюється в часі та змінює систему складових та зв'язків між цими факторами.

Теоретичною основою впровадження комунікативного підходу на уроках, на думку вченої О. Сосновської, є школа комунікативної дидактики [2]. Зауважимо, що нова школа постає альтернативою авторитарній школі та реалізує постійну комунікацію. Зазначимо основні принципи стратегії навчання школи комунікативної дидактики:

- пріоритет комунікації над інформацією;
- пріоритет розуміння над знанням (запам'ятовуванням);
- пріоритет діалогу над монологом, діалогу згоди над дискусією, суперечкою.

Сучасна школа характеризується як динамічна система взаємовідносин, в якій накладаються соціальні ролі. Комунікаційний процес має одну мету – навчити, але може будуватись по-різному. Вчителі цілісно застосовують і ділове, і побутове спілкування. Взаємодіючи з батьками, адміністрація, педагог повинні вчасно реагувати на пов'язані з цим зміни в комунікаціях. Вміння знаходити спільну мову з оточенням та професіоналізм сприяють цікавим, змістовним розмовам. У процесі комунікації передається соціальний досвід і реалізовуються, постійно вдосконалюються навички соціальної взаємодії. У закладі освіти концентрується увага на цінностях, нормах та традиціях суспільства. В умовах комунікаційної школи формується особистість з усіма її особливостями та світоглядом [4].

Здійснений аналіз наукових досліджень та практики початкової школи дозволив зробити висновок, що проблема особливостей формування комунікативної компетентності молодших школярів на уроках є однією з найбільш актуальних у педагогічній теорії та практиці початкової школи. З метою її розв'язання, доречним, на нашу думку, є застосування на уроках у початковій школі комунікативного підходу, який передбачає таку організацію освітнього процесу, в якій домінує суб'єкт-суб'єктне спілкування між учасниками освітнього процесу, та навчальне співробітництво, що передбачає застосування різноманітних форм інтерактивної взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 344.

2. Биркун Л. В., Колтко Н.О. Комунікативні завдання для початкової школи. – Х.: Видав. Гр.. «Основа», 2003. – 90 с.

3. Платонов К. К. Формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами дитячої періодики [Текст]: метод. рек. / Платонов К. К. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. – 134 с.

4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В.Г. Кремень. - К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

Сокур Дарія Сергіївна,
студентка ІІ курсу, 22 мгпс групи спеціальності «Психологія»
НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:
кандидат філософських наук,
доцент кафедри психосоматики та психологічної реабілітації
Якимчук Оксана Іванівна

ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНОГО СПІЛКУВАННЯ ПІДЛІТКІВ ІЗ АДИКТИВНОЮ ПОВЕДІНКОЮ

Під терміном «адиктивна поведінка» розуміють поведінку особистості, що перебуває у залежності від вживання певних речовин. Основною причиною виникнення такої залежності є прагнення до втечі від реальності за допомогою штучної зміни власного психічного стану. Цей ефект досягається залежною людиною шляхом вживання психоактивних речовин або постійної фіксації уваги на окремих видах діяльності, що спрямована на розвиток і підтримання інтенсивних емоцій.

Термін «адиктивна поведінка» в наукову літературу ввів Ц.П.Короленко, теорію адикції досліджували Д.В.Семенов, В.Качалов, О.Ю.Кондратьєв, С.А.Кулаков, Б.М.Левін та ін.; питання профілактичної роботи з підлітками розглядали А.Є. Лічко, В.С. Бітенський, В.М.Оржеховська, Н.Ю Максимова, О.І.Пилипенко, І.П.Фіцула, В.П.Лютий, О.Г.Кирилова, А.Г.Макеєва та ін.

Підлітковий вік – це один із кризових етапів становлення особистості людини. Це вік кардинальних перетворень і сфері свідомості, діяльності і системи взаємин. Цей етап характеризується ростом людини, формуванням організму у процесі статевого дозрівання, що має великий вплив на особливості підлітка. Основу формування нових психологічних і особистісних якостей складає спілкування у процесі різноманітних видів діяльності – учбової, творчої, у процесі формування міжособистісних взаємин [3].

Природнім для цього віку є прагнення до проявів дорослості, розвитку самосвідомості та самооцінки, інтерес до своєї особистості, своїх можливостей та здібностей. За відсутності умов для позитивної реалізації своїх прагнень, процеси самоствердження можуть набувати викривлених форм та призводити до неадаптивних реакцій. Криза підліткового віку стає значним фактором ризику розвитку адиктивної поведінки, так як адекватне сприйняття дійсності підлітків ускладнюється фізіологічними змінами, посиленням екзистенційних страхів, втратою почуття безпеки та комфорту, порушенням внутрішньої рівноваги.

При цьому, у підлітків із адиктивною поведінкою формування міжособистісних взаємин ускладнюється наявністю залежності. Руйнівний характер адикції проявляється у тому, що під час перебування людини «у

залежності» емоційні відносини та зв’язки формуються не з іншими людьми, а із агентом залежності. Міжособистісне спілкування втрачає свою глибину, стає поверхневим. Адиктивна реалізація, як засіб для «відходу від реальності», поступово перетворюється на ціль, замінює дружбу, кохання та інші види соціальної активності. Вона поглинає стільки часу, сил, енергії та емоцій, що адикт «є неспроможним підтримувати рівновагу у житті, включатись у інші форми активності, отримувати задоволення від спілкування із людьми, захоплюватись, релаксувати, розвивати інші сторони особистості, проявляти симпатії, співчуття, емоційну підтримку навіть до найближчих людей» [2, с.19].

Міжособистісне спілкування є надто непередбачуваним для адикта, воно потребує великих зусиль, чималих емоційних витрат, напруги мисленнєвої діяльності, в той час, як взаємодія із агентом адикції, предметами завжди передбачувана, відповідність очікуванням наближена до максимальної. Таким чином, у взаємодії адиктивної особистості зі світом проходить так звана переорієнтація – предметні стосунки із агентами адикції стають більш значущими, ніж міжособистісне спілкування [1].

Підліток із адиктивною поведінкою обмежує основні потенціали своєї особистості – комунікативний, пізнавальний, моральний, творчий та естетичний. Оточуючі, відчуваючи зміну у поведінці адикта, виражають невдоволеність такою поведінкою, частіше відбуваються конфлікти. Підліток, в свою чергу, намагається відсторонитись від конфлікту, розширює його зону і збільшує кількість невирішених проблем, ускладнюючи життя собі та близьким [1].

Велике значення у «лікуванні» адикта має соціальна підтримка, як для дорослих, так і для підлітків. Вони (адикти) не звертаються за допомогою чи відмовляються від неї через страх розставання із звичним способом втечі від реальності або через низький рівень сприйняття соціальної підтримки. З іншої сторони, оточуючі часто не знають, що підліток потребує підтримки чи не знають, якої саме підтримки він прагне, тому що осіб із залежностями у суспільстві зневажають або висміюють [2].

Отже, підлітки із адиктивною поведінкою часто роблять життя своїх близьких нестерпним, мають труднощі у спілкуванні, але якби інформація про механізми виникнення та перебігу адикції, можливі види допомоги і особливості спілкування із залежними особами були більш доступними, багатьох ускладнень, пов’язаних із адиктивною поведінкою можна було би уникнути.

Список використаних джерел:

1. Беличева С.А. Основы превентивной психологии. – М. : Социальное здоровье России, 1994. – 220 с.

2. Короленко Ц.П. Работоголизм – респектабельная форма аддиктивного поведения // Обозр. психиат. и мед. психол. – 1993. – №4. – С.17-29.

3. Словарь практического психолога / Сост. С.Ю. Головин. – Минск: “Харвест”, 1997. – 800 с.

Ціхоцька Тетяна Олексіївна,
студентка ІІІ курсу, ЗЛСПР1 ПС групи спеціальності «Логопедія»
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри логопедії
Качуровська Оксана Борисівна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ ВМІНЬ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ

Діти з порушеннями мовлення зазнають додаткових утруднень у соціальній адаптації та встановленні міжособистісних стосунків з дорослими та дітьми. Важливими завданнями для спеціальної психології є соціальна адаптація дітей з порушеннями мовлення, супровід їх пізнавальних вмінь та розвиток комунікативної діяльності.

Низка наукових праць присвячена пошуку шляхів формування й удосконалення комунікативних, мовленнєвих умінь дітей в процесі мови та мовлення (Л.О.Варзацька, Н.А.Гац, Л.В.Давидюк, Н.А.Пашківська, І.Л.Холковська, І.А.Шаповалова та ін.) У дітей з первинними мовленнєвими порушеннями засвідчують труднощі та відхилення у становленні комунікативної діяльності (Гаркуша Ю.Ф., Грибова О.Є., Дмитрієва О.А., Ігнатьєва І.С., Коржевіна В.В., Ковилова О.В., Кривов’яз І.С., Слинько О.А., Соловйова Л.Г., Харитонова П.А.). Сучасні дослідники (І.В.Мартиненко, Т.В.Сак, С.В.Конопляста, А.Г.Обухівська, Т.Д.Ілляшенко, В.В.Тищенко, М.К.Шеремет, В.В.Тарасун та ін.) вказують на такі особливості психічного розвитку дітей із порушеннями мовлення, як труднощі в оволодінні елементарною грамотою, формуванні навичок елементарних розумових операцій, читання, письма, лічби, легкі порушення мнемічної, інтелектуальної та мовленнєвої діяльності, емоційно-вольової регуляції поведінки, зниження працездатності, пам’яті, уваги, мовних функцій. У дітей з порушеннями мовлення недостатньо сформований рівень комунікативних вмінь: вони мало ініціативні в спілкуванні, не вміють вступати в діалог, не підтримують його, не слухають співрозмовника та не чітко висловлюють свої думки. Це може бути обумовлене емоційною нестійкістю, зміною настрою, тривожністю та станом неспокою у дитини.

Для формування комунікативних вмінь потрібно забезпечити повноцінне мовленнєве середовище дитини (сприймання зверненого мовлення),

створення мовленнєвої практики, правильне засвоєння всіх структур мови,збагачення словникового запасу. Наявність стимулів,активне залучення до спілкування підвищить рівень сформованості комунікативних вмінь. Тому під час формування комунікативних вмінь у дітей з ПМР методична сторона корекційної роботи повинна забезпечити: розвиток інтересу до спілкування з оточуючими, формування норм поведінки в суспільстві, залучення до колективних сюжетно-рольових ігор, підвищення мотивації до формування позитивного образу «Я» у дитини, основаному на адекватному розумінні своїх можливостей та особистісних характеристик.

Формування комунікативних вмінь у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення слід проводити поетапно (І.В. Мартиненко, О.В. Федорова):

- На першому етапі, мотивуємо комунікативну діяльність, стимулюємо інтерес до спілкування. Наприклад, при знайомстві з дитиною, можемо застосувати метод «компліменту», цим самим знизимо тривожність та встановимо контакт з дитиною.
- На другому етапі, працюємо над зниженням напруги дитини, та підвищенням самооцінки. Створюючи «ситуацію успіху», потрібно дати завдання в міру можливостей дитини, під час виконання завдання стимулюємо її діяльність похвалою.
- На третьому етапі дитина оволодіває допоміжними засобами комунікації (вербальними та невербальними) в ігрових ситуаціях зі зміною партнерів відповідно до інструкцій педагога.
- Четвертий етап закріплення комунікативних вмінь у процесі практичного спілкування з дорослими та дітьми передбачає створення життєвої ситуації в ігровій формі, під час якої дитина самостійно виконує завдання спираючись на сформовані комунікативні вміння.

Список використаних джерел:

1. Мартиненко І. В. Логопсихологія: курс лекцій. Навчальний посібник. 2 вид., виправл. і доповн. / І. В. Мартиненко. – К. : ДІА, 2016. – 116 с.

2. Лисина М. И. Формирование личности ребенка в общении. - Питер. : СПб., 2009. – 320 с.

3. Марченко І. С. Діагностика комунікативних здібностей дітей із ТПМ // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19 Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Зб. наукових праць. – 2012. – №21. – С.174-178.

4. Конопляста С. Ю., Сак Т. В., Шеремет М. К. Логопсихологія: навч. посібник. – К.: Знання, 2010 – 293 с.

5. Марченко І.С. Тюленєва О.Г. Організація проведення педагогічних заходів із розвитку комунікативної поведінки дітей із дизартрією при ДЦП // Логопедія: Науково-методичний журнал. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – №2. – С.48-53.

6. Мартиненко І.В. Методика формування комунікативних вмінь у дітей старшого дошкільного віку із порушеннями мовленнєвого розвитку //

Логопедія: Науково-методичний журнал. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – №2. – 283-295.

Чевельча Тетяна Романівна,
студентка ІІІ курсу, 30 ПС групи спеціальності «Психологія»
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник:
ст. викладач кафедри політичної психології та
соціально-правових технологій
Ольшевська Яніна Олексіївна

ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ПІДЛІТКІВ СЛЕНГОМ

Підлітковий вік – це важливий період у розвитку особистості, що характеризується інтенсивним фізіологічним та фізичним розвитком спрямованим на усвідомлення підлітком власних можливостей, формування потреби у визнанні з боку однолітків та дорослих. Вивченням особливостей даного віку займалися як вітчизняні психологи (І.С.Кон, Д.Б.Ельконін, Е.Еріксон, С.Л.Рубінштейн та інші) так і зарубіжні (А.Біне, М.Кле, Ц.Флоренс, Ж.Піаже та інші). Спираючись на аналіз робіт вище зазначених вчених, вважаємо доцільним зазначити, що вони розглядають підлітковий період у хронологічних межах з 10-11 до 14-15 років, і розділяють на три послідовні етапи: перед підлітковий, молодший підлітковий та старший підлітковий вік. Провідною діяльністю віку є інтимно-особистісне спілкування з однолітками. На думку Д.Б.Ельконіна, такий специфічний вид комунікативного контакту дозволяє підлітку наблизитися до відчуття солідарності, емоційного благополуччя та самоповаги у групі однодумців [2, с.246].

Стрімкий розвиток інформаційного простору дозволяють говорити про те, що набуття психологічних новоутворень (наприклад, особистісного самовизначення, досягнення ідентичності та визнання у соціальній групі тощо) досягається не лише шляхом опосередкованого, але й безпосереднього спілкування в Інтернет-мережах за допомогою молодіжного сленгу. Актуальність даної теми ми вбачаємо у розгляді сучасних сленгових одиниць які активно використовуються у мовленні підлітків та відображають рівень культури спілкування, комунікативних умінь, і впливають на формування міжособистісних стосунків. Різні аспекти сленгу вивчали вітчизняні (В.Балабін, В.А. Хомяков, І.Р. Гальперін, М.М.Маковський, У.Потятинник) та зарубіжні вчені (В.Вілюман, Г.Менкен, Дж. Грінок, Г. Кіттрідж, Е Патрідж). У літературі досі не оформилася спільна думка щодо однозначного

визначення поняття «сленг». З погляду мовознавця, це антипод літературної мови, який частково ототожнюється із жаргоном та елементами розмовних слів людини. Розглядаючи дане поняття у психологічному аспекті, визначаємо сленг як сукупність слів та виразів, що свідомо вживаються особами певного віку, соціальної та професійної групи для емоційного забарвлення комунікативного процесу. У наукових працях вчених дане поняття також заміняється такими синонімами як: «нецензурна мова», «мова молоді», «мова неписьменних людей», «поезія простої людини» [3, с.110-115].

На сучасному етапі особливістю підліткового сленгу є українізація американських понять та активна поява неологізмів. У працях Л.А.Найдьонової [1] ми виділили найбільш вживані українізовані одиниці підліткового сленгу: флексити, по дефолту, форсити, зашквар (крінж), чіл та інші. Поняття «фле́ксити» у смисловому аспекті молоді використовується до тих осіб, які демонструють різні атрибути розкішного життя, або вихваляються, намагаючись підкреслити важливість власного статусу. Близьким за змістом є слово «чіл» *(від англ. chil – розслаблятися)l*, що вживається підлітками у значенні «відриватися», найчастіше його можна почути на вечірках або молодіжних заходах. Не менш поширеним є англійський термін *«crínge»,* який в українізованому варіанті зустрічається як «зашква́р» і у дослівному перекладі означає «зганьбитися», «бути приниженим». Оскільки у соціальних мережах підлітки можуть вільно спілкуватися на різні теми та жартувати один над одним, вони характеризують ці процеси такими словами як «ро́флити» *(від англ. rofl – качатися по полу від сміху)* – говорити з іронією або сарказмом , але при цьому викладати свої думки з серйозним виглядом. Його синонімами є сленги ке́к (іронічна, зла насмішка) та ло́л (сильний сміх, посмішка). Також, популярним серед молоді є слово форсити *(від англ. to forse – примушувати, проштовхувати)*, що використовується при акцентуванні уваги на чомусь незвичному, яскравому та новому. Об'єкт своєї симпатії сучасні підлітки називають ме́йт , інколи воно вживається не лише по значенню до коханої особи, а до всіх близьких людей. У перекладі з англійського *mate – товариш, друг.*

Отже, комунікативний простір сучасного підлітка наповнений українізованими неологізмами, які поширюються та активно проникають у літературний розмовний аспект, транслюються у соціальних мережах та телебаченні. Молодіжний сленг характеризується яскравою підміною понять, їх граматичним скороченням та фонематичним полегшенням. Саме тому він вільно використовується у міжособистісному спілкуванні та допомагає підлітку реалізувати особистісні потреби серед однолітків та зайняти конкретну соціальну роль.

Список використаних джерел:

1. Найдьонова Л. А. Медіапсихологія: основи рефлексивного підходу: підручник / Л. А.Найдьонова; НАПН України, Інститут соціальної та

політичної психології. – Вид. друге, стер. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2015. – 244 с.

2. Практическая психология образования: Учебное пособие 4-е изд. / Под редакцией И. В. Дубровиной – СПб.: Питер, 2007. – 592 с.

3. Spears R. A. NTC's Dictionary of American Slang and Colloquial Expressions. – N.Y. : McGraw Hill, 2000. – 3 rd ed. – 560 p.

Чевельча Тетяна Романівна,
студентка ІІІ курсу, 30 ПС групи
спеціальності «Психологія»
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник:
викладач кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації
Кушмирук Євгенія Сергіївна

СПЕЦИФІКА РОБОТИ ПСИХОЛОГА-РЕАБІЛІТОЛОГА З ДІТЬМИ, ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ ВІРТУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО

У свідомості більшості людей сфера психологічної реабілітації зазвичай не має власної специфіки, тому члени суспільства не завжди розглядають проблемні ситуації як психологічні, що потребують допомоги спеціаліста. Сучасні зміни різного характеру несуть негативні наслідки у життя людей, збільшується кількість осіб, які потребують професійної психологічної реабілітації. На нашу думку, варто розглянути особливості роботи з контингентом клієнтів, які пережили віртуальне сексуальне насильство, бо в XXI столітті це поширена група осіб. Побудова діяльності психолога з ними вимагає не лише особливих професійних, особистісних, але й мовних якостей спеціаліста.

Психіка дітей не є стійкою, вони дуже вразливі до різних впливів, тому навіть незначна ситуація може стати причиною майбутніх психологічних проблем. Під дією надлишкових емоційно значущих подій, прикладом яких може бути віртуальне насильство, у дитини може виникнути тяжкий посттравматичний розлад, що може призвести до стійких порушень її здоров'я та загального розвитку. К.Скіннер розглядає інформаційний простір як Всесвітню павутину віртуального сексуального насильства над дітьми, що породжує різні психологічні симптоми та призводить до порушень [2, с. 1-3]. Дане питання вивчало багато вчених у сфері медіапсихології, зокрема: А.Є.Айвазова, Л.А.Найдьонова, П.Вінтерхофф-Шпурк, О.В.Петрунько, Ц.П.Короленко та інші. Проаналізувавши їх праці, можна виділити такі соціальні фактори ризику виникнення насильства: надмірна сексуалізація

ЗМІ, відкрита реклама товарів для дорослих, акселерація розвитку, анонімність в Інтернет-мережах, що дозволяє відкрито висловлювати власні думки, непідготовленість батьків до здійснення статевого виховання дитини. Серед психологічних факторів можна виокремити недостатній рівень аналізу ситуації, нездібність здійснювати прогнозування власних дій, довірливе ставлення до світу та людей, відсутність відповідних знань.

Дитина, що пережила віртуальну форму насильства, має певні особливості поведінки, які варіюються залежно від ситуацій. Як правило, в індивіда з'являються проблеми із самооцінкою, контролем емоційних станів та реакцій (агресивність, підвищене збудження, маніакальна пильність), регрес та інфантильність поведінки, схильність до самобичування, гіперсексуальність або ж відраза до сексу, дисоціація. Перед психологом стоїть важливе завдання – знайти спільну мову з дитиною, відшукати теми, що будуть їй цікавими та налаштують на відкритий психологічний контакт. Саме тут важлива комунікативна гнучкість спеціаліста, його володіння не лише вербальною мовою, але й відчуттям темпу, тону, пауз у розмові.

Психолог-реабілітолог керується психологічними техніками, які реалізуються завдяки наявним мовним здібностям, зокрема: розпитування (великий акцент у запитаннях робиться на особистості та її інтересах: «Який твій улюблений мультфільм?»), зондування (позитивно побудовані питання, які формулюють сенс розмови та підтримують основну тему: «Чи були такі ситуації, коли ти почував себе ображеним?»), відображення (повторення історії дитини, із застосуванням змінних словосполучень, які відбивають зацікавленість), прояснення (додаткові фрази, які допомагають дитині повернутися до теми розмови або мають на меті уточнення певних аспектів: «Чи не міг би ти сказати, що ти мав на увазі...») [1, с. 76-79]. Також у роботі з такими клієнтами психологу доводиться будувати відкриті запитання, які не передбачають однозначної короткої відповіді, та вживати підбадьорювальні мовні конструкції, які стимулюють почуття довіри та безпеки у клієнта.

Серед цієї категорії дітей також можна виділити тих, які не налаштовані на розповідь пережитої ситуації, тоді спеціаліст організовує роботу іншим способом: встановлює попередній контакт (малює разом з дитиною, дивиться мультфільм тощо) та працює через аналіз продуктів діяльності, поставивши додаткові запитання в реабілітаційному процесі.

Отже, заперечувати важливість правильної побудови мовленнєвих виразів у роботі психолога неможливо, але, враховуючи наявність та специфіку травматичних подій, психологу-реабілітологу доводиться більш уважно ставитися до власного мовлення.

Список використаних джерел:

1. Методичні рекомендації щодо опитування дітей, що стали свідками та жертвами насильства, а також вчинили насильство: Метод. посіб. / Автори-упоряд.: Д. Пурас, О. Калашник, О. Кочемировська; за заг. ред. Т. Цюман. – К.: ФОП Клименко, 2015. – 114 с.

2. Skinner K. Treating Potnografy addiction. – Provo, Utah: GrowthClimate, 2005.

Щербій Вікторія Володимирівна,
студентка І курсу, 11 ПС групи спеціальності «Психологія»
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник:
доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри загальної та
соціальної психології та психотерапії
соціально-правових технологій
Ставицька Світлана Олексіївна

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ ВЕРБАЛЬНИХ НАСТАНОВ НА ВВЕДЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В ГІПНОТИЧНИЙ СТАН

Тема механізмів впливу на людську свідомість була, є і буде актуальною. Адже ще давно, одні люди хотіли керувати умами інших, згідно власних інтересів. А у XIX ст. це питання набуло особливого поширення. Сучасна людина формується і функціонує під впливом інформаційних потоків ЗМІ. Найбільш ефективними методами в управлінні поведінкою людини на сьогодні є інформаційно-психологічні методи, які можуть здійснювати як позитивні, так і негативні впливи на особистість. Особливо дієвими є такі впливи на психіку саме підростаючого покоління. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що цій проблемі присвячено чимало зарубіжної і вітчизняної літератури. Так, питанням впливу на людську психіку та свідомість у своїх працях приділяли увагу такі відомі вчені як І. Бернгейм, В. Бехтєрєв І. Годнєєв, М. Еріксон, Б. Окс, К. Платонов, І. Павлов, А. Токарський, Ж. Шарко та ін.

Для того, щоб розібратися в механізмах вербального й невербального впливу на особистість, розглянемо модель психіки людини. Згідно з психоаналітичною теорією (З.Фрейд), виокремлюють три рівні у структурі психіки: свідомість, надсвідомість та підсвідомість. При цьому свідомість відповідає усвідомленому психічному, а надсвідомість та підсвідомість відповідає неусвідомленому психічному. Здійснення цих функцій частково пов’язано з функціональною асиметрією головного мозку. Відомо, що ліва півкуля головного мозку відповідає за свідомість, логіку, сприйняття точної інформації, в основному за усвідомлену психічну діяльність. Права півкуля відповідає за надсвідоме, інтуїцію, образне сприйняття, уяву, фантазії, власне, за неусвідомлену діяльність. У процесах прихованого керування поведінкою і свідомістю мас широко використовують це знання. При маніпуляції необхідно впливати переважно на праву півкулю мозку, щоб оминути

«цензуру» психіки, і, тим самим, активізувати емоції індивіда, на час дії відключивши його логічний розум. Збуджуючі емоції страху, агресії або сексуального бажання пригнічують ліву півкулю мозку і, відповідно, здатність мислити. Людина з пригніченою розумовою функцією для життєдіяльності користується автоматичними програмами поведінки. Оскільки така людина перебуває під домінуючим управлінням правої півкулі мозку, то у неї підвищене відчуття реальності, вона відчуває свою правоту, при цьому для неї важлива форма подачі інформації, а не її зміст.

Для прихованого керування масовою свідомістю використовують: методи вербального і невербального впливу: навіювання, маніпуляції та частково переконання, які часто мають місце і в політиці. Маніпулювання натовпом — це навмисне використання способів, заснованих на принципах психології натовпу для залучення, контролю або впливу на бажання юрби, задля спрямування її поведінки на певну дію. Ця практика є спільною для релігії, політики та бізнесу і може сприяти схваленню або засудженню чи байдужості до особи, політики або продукту. Відомий німецький полковник Отто фон Бісмарк казав: «Війни виграють не генерали, війни виграють шкільні вчителі та парафіяльні священики» [1]. Адже саме вони впливають на свідомість мас.

А одним із найефективніших методів контрольованого впливу на свідомість людини є гіпноз. Вчення І. П. Павлова про зв’язок явищ гіпнозу з процесами умовного внутрішнього гальмування у центральній нервовій системі дало пояснення особливостям гіпнотичного трансу. Він зазначав, що «внутрішнє гальмування та сон – одне й те саме, один й той самий процес … сон – це є гальмування, яке поширюється на більшість ділянок півкуль, на всю півкулю та навіть нижче – на середній мозок» (цитата за [2]). У випадку охоплення гальмуванням тільки частини кори великих півкуль, маємо частковий сон. Цей стан, найчастіше називають гіпнозом. При цьому, об'єкт перебуває у свідомості, проте з легкістю може піддаватись маніпуляції. Здійснення подібного напівгіпнотичного стану свідомості людини здійснюється за допомогою впливу на першу сигнальну систему, а також на репрезентативні системи.

Безумовно, окрім впливу на почуття людини, проводиться «масована атака» на її психіку за допомогою слів (друга сигнальна система). Для цього існують гіпнотичні словесні шаблони. Люди по-різному переживають ті або інші ситуації, мають різні почуття, формують різні за глибиною образи. Мета наведення гіпнотичного трансу – досягнення тієї міри згоди і довіри з клієнтом, після якого керування ним стає непомітним, коректування його поведінки робиться природно і сприймається ним як належне. Це надто складний процес, тому йому можна чинити опір: з’явиться настороженість, переляк, збудження, гострота тих або інших переживань. О. І. Бондаренко переконаний, що варто хоча б однією фразою «увійти у суперечку» з тим, що переживає клієнт, і його свідомість вмикається миттєво. Психотерапевт не повинен нав’язувати клієнту того, що він зобов’язаний відчувати і переживати, – це фрази типу «ви відчуваєте зараз…», «вам здається…». Якщо

будь-яка найдрібніша деталь не відповідатиме тому, що в даний момент дійсно відчуває клієнт, – раппорт не відбудеться [3].

Саме тому, відповідно до методики М. Еріксона, словесні шаблони повинні бути розпливчатими, наприклад: «люди зазвичай у цьому стані відчувають це і це…». Клієнт зможе вибрати серед пропонованих станів той, який, на його думку, буде однією з цеглин фундаменту довірливості раппорту (підтвердження слів психотерапевта). Подібні підтвердження повинні бути багаторазовими. Під час гіпнозу використовуються загальні слова, які не позначають конкретний предмет чи дію. Інтонація повинна бути спокійна, щоб об'єкт зміг себе невимушено почувати. Також застосовуються паузи між словами та пропуски у висловах. Наприклад, «Я знаю, ви – цікавий» [2]. Для того, щоб ввести клієнта у гіпнотичний транс, потрібні десятки подібних підтверджень, а щоб зруйнувати транс, достатньо одного невдалого виразу.

Отже, для керування свідомістю мас, переважно, використовують методи як вербального, так і невербального впливу: маніпулювання, навіювання, зараження та переконання. Для впливу на свідомість однієї людини ці методи теж використовуються, проте найдієвішим є гіпноз, успіх проведення якого, передусім, залежить від правильної граматичної побудови, змістового наповнення та коректного використання мовних конструкцій.

Список використаних джерел:

1. Афоризми. Отто фон Бісмарк [Електронний ресурс]. – URL : http://aphorism.org.ua/search.php?keyword=%CE%F2%F2%EE%20%F4%EE%ED%20%C1%B3%F1%EC%E0%F0%EA

2. Драник Т. С. Вплив гіпнозу та молитов на психіку та підсвідомість людини [Електронний ресурс] // Науковий журнал «Психологія». – URL : http://medpsyhology.pp.ua/vplyv-molitv-gipnoz

3. Бондаренко О. І. Психологічні механізми інформаційного впливу на свідомість людини // Україна в системі глобального інформаційного обміну: теоретико-методологічні аспекти дослідження і підготовки фахівців : всеукраїнська наукова конференція, Львів, 27 травня 2011 р. / Нац. ун-т «Львівська політехніка». – Львів : В-во Львівської політехніки, 2011. – С. 127–131. – URI : http://ena.lp.edu.ua:8080/handle/ntb/19149